

FACHLITERATUR
EDITION ROMIOSINI
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ICGL12 | 12th INTERNATIONAL CONFERENCE
ON GREEK LINGUISTICS
16 – 19 SEPTEMBER 2015
FREIE UNIVERSITÄT BERLIN, CEMOG

Proceedings of the ICGL12

vol. 2

The International Conference on Greek Linguistics is a biennial meeting on the study and analysis of Greek (Ancient, Medieval and Modern), placing particular emphasis on the later stages of the language.

PROCEEDINGS OF THE ICGL12
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ICGL12

**Thanasis Georgakopoulos, Theodossia-Soula Pavlidou, Miltos Pechlivanos,
Artemis Alexiadou, Jannis Androutsopoulos, Alexis Kalokairinos,
Stavros Skopeteas, Katerina Stathi (Eds.)**

**PROCEEDINGS OF THE 12TH INTERNATIONAL
CONFERENCE ON GREEK LINGUISTICS**

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ 12^{ΟΥ} ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ**

VOL. 2

© 2017 Edition Romiosini/CeMoG, Freie Universität Berlin. Alle Rechte vorbehalten.
Vertrieb und Gesamtherstellung: Epubli (www.epubli.de)
Satz und Layout: Rea Papamichail / Center für Digitale Systeme, Freie Universität Berlin
Gesetzt aus Minion Pro
Umschlaggestaltung: Thanasis Georgiou, Yorgos Konstantinou
Umschlagillustration: Yorgos Konstantinou

ISBN 978-3-946142-35-5
Printed in Germany

Online-Bibliothek der Edition Romiosini:
www.edition-romiosini.de

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα εκδοτών	7
Περιεχόμενα.....	9
 Peter Mackridge: <i>Some literary representations of spoken Greek before nationalism(1750-1801)</i>	17
Μαρία Σηφιανού: <i>Η έννοια της ευγένειας στα Ελληνικά</i>	45
Σπυριδούλα Βαρλοκώστα: <i>Syntactic comprehension in aphasia and its relationship to working memory deficits</i>	75
 Ευαγγελία Αχλάδη, Αγγελική Δούρη, Ευγενία Μαλικούτη & Χρυσάνθη Παρασχάκη-Μπαράν: <i>Γλωσσικά λάθη τουρκόφωνων μαθητών της Ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας: Ανάλυση και διδακτική αξιοποίηση</i>	109
Κατερίνα Αλεξανδρή: <i>Η μορφή και η σημασία της διαβάθμισης στα επίθετα που δηλώνουν χρώμα</i>	125
Eva Anastasi, Ageliki Logotheti, Stavri Panayiotou, Marilena Serafim & Charalambos Themistocleous: <i>A Study of Standard Modern Greek and Cypriot Greek Stop Consonants: Preliminary Findings</i>	141
Anna Anastassiadis-Symeonidis, Elisavet Kiourti & Maria Mitsiaki: <i>Inflectional Morphology at the service of Lexicography: ΚΟΜΟΛεξ, A Cypriot Morphological Dictionary</i>	157

Γεωργία Ανδρέου & Ματίνα Τασιούδη: <i>Η ανάπτυξη του λεξιλογίου σε παιδιά με Σύνδρομο Απνοιών στον Ύπνο.....</i>	175
Ανθούλα- Ελευθερία Ανδρεσάκη: <i>Ιατρικές μεταφορές στον δημοσιογραφικό λόγο της κρίσης: Η οπτική γωνία των Γερμανών</i>	187
Μαρία Ανδριά: <i>Προσεγγίζοντας θέματα Διαγλωσσικής Επίδρασης μέσα από το πλαίσιο της Γνωσιακής Γλωσσολογίας: ένα παράδειγμα από την κατάκτηση της Ελληνικής ως Γ2</i>	199
Spyros Armostis & Kakia Petinou: <i>Mastering word-initial syllable onsets by Cypriot Greek toddlers with and without early language delay.....</i>	215
Julia Bacskai-Atkari: <i>Ambiguity and the Internal Structure of Comparative Complements in Greek.....</i>	231
Costas Canakis: <i>Talking about same-sex parenthood in contemporary Greece: Dynamic categorization and indexicality.....</i>	243
Michael Chiou: <i>The pragmatics of future tense in Greek.....</i>	257
Maria Chondrogianni:. <i>The Pragmatics of the Modern Greek Segmental Markers</i>	269
Katerina Christopoulou, George J. Xydopoulos & Anastasios Tsangalidis: <i>Grammatical gender and offensiveness in Modern Greek slang vocabulary</i>	291
Aggeliki Fotopoulou, Vasiliki Foufi, Tita Kyriacopoulou & Claude Martineau: <i>Extraction of complex text segments in Modern Greek.....</i>	307
Αγγελική Φωτοπούλου & Βούλα Γιούλη: <i>Από την «Έκφραση» στο «Πολύτροπο»: σχεδιασμός και οργάνωση ενός εννοιολογικού λεξικού.....</i>	327
Marianthi Georgalidou, Sofia Lampropoulou, Maria Gasouka, Apostolos Kostas & Xanthippi Foulidi: <i>“Learn grammar”: Sexist language and ideology in a corpus of Greek Public Documents</i>	341
Maria Giagkou, Giorgos Fragkakis, Dimitris Pappas & Harris Papageorgiou: <i>Feature extraction and analysis in Greek L2 texts in view of automatic labeling for proficiency levels</i>	357

Dionysis Goutsos, Georgia Fragaki, Irene Florou, Vasiliki Kakousi & Paraskevi Savvidou: <i>The Diachronic Corpus of Greek of the 20th century: Design and compilation</i>	369
Kleanthes K. Grohmann & Maria Kambanaros: <i>Bilectalism, Comparative Bilingualism, and the Gradience of Multilingualism: A View from Cyprus</i>	383
Günther S. Henrich: „Γεωγραφία νεωτερική“ στο Λίβιστρος και Ροδάμνη: μετατόπιση ονομάτων βαλτικών χωρών προς την Ανατολή;	397
Noriyo Hoozawa-Arkenau & Christos Karvounis: <i>Vergleichende Diglossie - Aspekte im Japanischen und Neugriechischen: Veriäten - Interferenz</i>	405
Μαρία Ιακώβου, Ηριάννα Βασιλειάδη-Λιναρδάκη, Φλώρα Βλάχου, Όλγα Δήμα, Μαρία Καββαδία, Τατιάνα Κατσίνα, Μαρίνα Κουτσουμπού, Σοφία-Νεφέλη Κύτρου, Χριστίνα Κωστάκου, Φρόσω Παππά & Σταυριαλένα Περγέα: <i>ΣΕΠΙAME2: Μια καινούρια πηγή αναφοράς για την Ελληνική ως Γ2</i>	419
Μαρία Ιακώβου & Θωμαΐς Ρουσουλιώτη: <i>Βασικές αρχές σχεδιασμού και ανάπτυξης του νέου μοντέλου αναλυτικών προγραμμάτων για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας</i>	433
Μαρία Καμηλάκη: «Μαζί μου ασχολείσαι, πόσο μαλάκας είσαι!»: Λέξεις-ταμπού και κοινωνιογλωσσικές ταυτότητες στο σύγχρονο ελληνόφωνο τραγούδι.....	449
Μαρία Καμηλάκη, Γεωργία Κατσούδα & Μαρία Βραχιονίδου: <i>Η εννοιολογική μεταφορά σε λέξεις-ταμπού της NEK και των νεοελληνικών διαλέκτων</i>	465
Eleni Karantzola, Georgios Mikros & Anastassios Papaioannou: <i>Lexico-grammatical variation and stylometric profile of autograph texts in Early Modern Greek</i>	479
Sviatlana Karpava, Maria Kambanaros & Kleanthes K. Grohmann: <i>Narrative Abilities: MAINing Russian–Greek Bilingual Children in Cyprus</i>	493
Χρήστος Καρβούνης: <i>Γλωσσικός εξαρχαϊσμός και «ιδεολογική» νόρμα: Ζητήματα γλωσσικής διαχείρισης στη νέα ελληνική</i>	507

Demetra Katis & Kiki Nikiforidou: <i>Spatial prepositions in early child Greek: Implications for acquisition, polysemy and historical change</i>	525
Γεωργία Κατσούδα: <i>Το επίθημα -ούνα στη ΝΕΚ και στις νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα</i>	539
George Kotzoglou: <i>Sub-extraction from subjects in Greek: Its existence, its locus and an open issue</i>	555
Veranna Kyrioti: <i>Narrative, identity and age: the case of the bilingual in Greek and Turkish Muslim community of Rhodes, Greece</i>	571
Χριστίνα Λύκου: <i>Η Ελλάδα στην Ευρώπη της κρίσης: Αναπαραστάσεις στον ελληνικό δημοσιογραφικό λόγο</i>	583
Nikos Liosis: <i>Systems in disruption: Propontis Tsakonian</i>	599
Katerina Magdou, Sam Featherston: <i>Resumptive Pronouns can be more acceptable than gaps: Experimental evidence from Greek</i>	613
Maria Margarita Makri: <i>Opos identity comparatives in Greek: an experimental investigation</i>	629
 2ος Τόμος	
Περιεχόμενα.....	651
 Vasiliki Makri: <i>Gender assignment to Romance loans in Katoitaliótika: a case study of contact morphology</i>	659
Evgenia Malikouti: <i>Usage Labels of Turkish Loanwords in three Modern Greek Dictionaries</i>	675
Persephone Mamoukari & Penelope Kambakis-Vougiouklis: <i>Frequency and Effectiveness of Strategy Use in SILL questionnaire using an Innovative Electronic Application</i>	693

Georgia Maniati, Voula Gotsoulia & Stella Markantonatou: <i>Contrasting the Conceptual Lexicon of ILSP (CL-ILSP) with major lexicographic examples</i>	709
Γεώργιος Μαρκόπουλος & Αθανάσιος Καρασίμος: <i>Πολυεπίπεδη επισημείωση του Ελληνικού Σώματος Κειμένων Αφασικού Λόγου</i>	725
Πωλίνα Μεσηνιώτη, Κατερίνα Πούλιου & Χριστόφορος Σουγανίδης: <i>Μορφοσυντακτικά λάθη μαθητών Τάξεων Υποδοχής που διδάσκονται την Ελληνική ως Γ2</i>	741
Stamatia Michalopoulou: <i>Third Language Acquisition. The Pro-Drop-Parameter in the Interlanguage of Greek students of German</i>	759
Vicky Nanousi & Arhonto Terzi: <i>Non-canonical sentences in agrammatism: the case of Greek passives</i>	773
Καλομοίρα Νικολού, Μαρία Ξεφτέρη & Νίτσα Παραχεράκη: <i>Το φαινόμενο της σύνθεσης λέξεων στην κυκλαδοκρητική διαλεκτική ομάδα</i>	789
Ελένη Παπαδάμου & Δώρας Κ. Κυριαζής: <i>Μορφές διαβαθμιστικής αναδίπλωσης στην ελληνική και στις άλλες βαλκανικές γλώσσες</i>	807
Γεράσιμος Σοφοκλής Παπαδόπουλος: <i>Το δίπολο «Εμείς και οι Άλλοι» σε σχόλια αναγνωστών της Lifo σχετικά με τη Χρυσή Αυγή</i>	823
Ελένη Παπαδοπούλου: <i>Η συνδυαστικότητα υποκοριστικών επιθημάτων με β' συνθετικό το επίθημα -άκι στον διαλεκτικό λόγο</i>	839
Στέλιος Πιπερίδης, Πένυ Λαμπροπούλου & Μαρία Γαβριλίδου: <i>clarin:el. Υποδομή τεκμηρίωσης, διαμοιρασμού και επεξεργασίας γλωσσικών δεδομένων</i>	851
Maria Pontiki: <i>Opinion Mining and Target Extraction in Greek Review Texts</i>	871
Anna Roussou: <i>The duality of mimos</i>	885

Stathis Selimis & Demetra Katis: <i>Reference to static space in Greek: A cross-linguistic and developmental perspective of poster descriptions</i>	897
Evi Sifaki & George Tsoulas: <i>XP-V orders in Greek</i>	911
Konstantinos Sipitanos: <i>On desiderative constructions in Naousa dialect</i>	923
Eleni Staraki: <i>Future in Greek: A Degree Expression</i>	935
Χριστίνα Τακούδα & Ευανθία Παπαευθυμίου: <i>Συγκριτικές διδακτικές πρακτικές στη διδασκαλία της ελληνικής ως Γ2: από την κριτική παρατήρηση στην αναπλαισίωση</i>	945
Alexandros Tantos, Giorgos Chatziioannidis, Katerina Lykou, Meropi Papatheohari, Antonia Samara & Kostas Vlachos: <i>Corpus C58 and the interface between intra- and inter-sentential linguistic information</i>	961
Arhonto Terzi & Vina Tsakali: <i>The contribution of Greek SE in the development of locatives</i>	977
Paraskevi Thomou: <i>Conceptual and lexical aspects influencing metaphor realization in Modern Greek</i>	993
Nina Topintzi & Stuart Davis: <i>Features and Asymmetries of Edge Gemimates</i>	1007
Liana Tronci: <i>At the lexicon-syntax interface Ancient Greek constructions with <i>ἔχειν</i> and psychological nouns</i>	1021
Βίλλυ Τσάκωνα: <i>«Δημοκρατία είναι 4 λύκοι και 1 πρόβατο να ψηφίζουν για φαγητό»:Αναλύοντας τα ανέκδοτα για τους/τις πολιτικούς στην οικονομική κρίση</i>	1035
Ειρήνη Τσαμαδού- Jacobberger & Μαρία Ζέρβα: <i>Εκμάθηση ελληνικών στο Πανεπιστήμιο Στρασβούργου: κίνητρα και αναπαραστάσεις</i> ...	1051
Stavroula Tsiplakou & Spyros Armostis: <i>Do dialect variants (mis)behave? Evidence from the Cypriot Greek koine</i>	1065
Αγγελική Τσόκογλου & Σύλα Κλειδή: <i>Συζητώντας τις δομές σε -οντας</i>	1077

Αλεξιάννα Τσότσου:	
<i>Η μεθοδολογική προσέγγιση της εικόνας της Γερμανίας στις ελληνικές εφημερίδες</i>	1095
Anastasia Tzilinis:	
<i>Begründendes Handeln im neugriechischen Wissenschaftlichen Artikel: Die Situierung des eigenen Beitrags im Forschungszusammenhang.....</i>	1109
Κυριακούλα Τζωρτζάτου, Αργύρης Αρχάκης, Άννα Ιορδανίδου & Γιώργος Ι. Ευδόπουλος:	
<i>Στάσεις απέναντι στην ορθογραφία της Κοινής Νέας Ελληνικής: Ζητήματα ερευνητικού σχεδιασμού</i>	1123
Nicole Vassalou, Dimitris Papazachariou & Mark Janse:	
<i>The Vowel System of Mišótika Cappadocian</i>	1139
Marina Vassiliou, Angelos Georganas, Prokopis Prokopidis & Haris Papageorgiou:	
<i>Co-referring or not co-referring? Answer the question!.....</i>	1155
Jeroen Vis:	
<i>The acquisition of Ancient Greek vocabulary.....</i>	1171
Christos Vlachos:	
<i>Mod(aliti)es of lifting wh-questions.....</i>	1187
Ευαγγελία Βλάχου & Κατερίνα Φραντζή:	
<i>Μελέτη της χρήσης των ποσοδεικτών λίγο-λιγάκι σε κείμενα πολιτικού λόγου</i>	1201
Madeleine Voga:	
<i>Τι μας διδάσκουν τα ρήματα της ΝΕ σχετικά με την επεξεργασία της μορφολογίας.....</i>	1213
Werner Voigt:	
<i>«Σεληνάκι μου λαμπρό, φέγγε μου να περπατώ ...» oder: warum es in dem bekannten Lied nicht so, sondern eben φεγγαράκι heißt und ngr. φεγγάρι</i>	1227
Μαρία Βραχιονίδου:	
<i>Υποκοριστικά επιρρήματα σε νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα</i>	1241
Jeroen van de Weijer & Marina Tzakosta:	
<i>The Status of *Complex in Greek.....</i>	1259
Theodoros Xioufis:	
<i>The pattern of the metaphor within metonymy in the figurative language of romantic love in modern Greek.....</i>	1275

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΛΕΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΚΛΑΔΟΚΡΗΤΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Καλομοίρα Νικολού¹, Μαρία Ξεφτέρη² & Νίτσα Παραχεράκη³

¹Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ²Πανεπιστήμιο Αθηνών, ³Πανεπιστήμιο Κρήτης
nikolou@rhodes.aegean.gr, mariaxeferi@yahoo.gr, paracherakith@hotmail.com

Abstract

This paper examines compounding in the dialects spoken in Aperathou Naxos and Western Crete. In particular, it offers a description and classification of compounds based on structural, semantic and phonological criteria. Interestingly, the comparative examination of the dialectal data support a close resemblance between the two dialects as far as compounding is concerned.

Λέξεις-κλειδιά: σύνθεση, τ' Απεράθου, Απειράνθος, Νάξος, Δυτική Κρήτη

1. Εισαγωγή

Η ταξινόμηση των διαλεκτικών ποικιλιών της Ελληνικής σε ομάδες βασίζεται κατά κύριο λόγο σε φωνολογικά κριτήρια (Hadzidakis 1892, Newton 1972, Κοντοσόπουλος 2001, Trudgill 2003). Σε αυτή την εργασία θα επικεντρωθούμε σε δύο ποικιλίες της νότιας διαλεκτικής ζώνης, στο ιδίωμα τ' Απεράθου (Απειράνθου) Νάξου και στο ιδίωμα της Δυτικής Κρήτης, με στόχο να δείξουμε ότι η τοποθέτησή τους στην ίδια διαλεκτική ομάδα, γνωστή ως *κυκλαδοκρητική* (βλ. Newton 1972, Κοντοσόπουλο 2001), ενισχύεται και από μορφολογικά επιχειρήματα. Οι υπό εξέταση ποικιλίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς πέρα από τα κοινά φωνολογικά χαρακτηριστικά, όπως η ουρανικοποίηση και η προστριβοποίηση των υπερωικών συμφώνων (Οικονομίδης 1952, Trudgill

2003), παρουσιάζουν αναλογίες, όπως θα δειχθεί στη συνέχεια, ως προς το φαινόμενο της σύνθεσης λέξεων. Η εξέταση των σύνθετων δομών βασίζεται σε εκτενές σώμα διαλεκτικών δεδομένων με σκοπό την αντιπαραβολική προσέγγιση των δύο ποικιλιών.

Η παρούσα εργασία οργανώνεται ως εξής: Στη δεύτερη ενότητα γίνεται μια σύντομη παρουσίαση των γλωσσικών ομοιοτήτων των υπό εξέταση ποικιλιών. Στην τρίτη ενότητα περιγράφεται η μεθοδολογία συλλογής και ταξινόμησης των διαλεκτικών δεδομένων. Στην τέταρτη ενότητα προσφέρεται η κατηγοριοποίηση των σύνθετων δομών που βασίζεται σε μορφολογικά, σημασιολογικά και φωνολογικά κριτήρια. Τα συμπεράσματα της συγκριτικής μελέτης παρατίθενται στην πέμπτη ενότητα.

2. Το ιδίωμα τ' Απεράθου Νάξου: Ομοιότητες με το ιδίωμα της Δυτικής Κρήτης

Το *ιδίωμα τ' Απεράθου Νάξου* (στο εξής ΙΑΝ) μιλιέται στη βορειοανατολική περιοχή της Νάξου, περιλαμβάνοντας τους κατοίκους του χωριού Απείρανθος (Απεράθου), των παραλιακών περιοχών που ανήκουν στην ίδια κοινότητα (Μουτσούνα ή Τριάκα-θας κ.ά.) και του χωριού Δανακός.

Σύμφωνα με τον Κοντοσόπουλο (2001), τα ιδιώματα της Νάξου ανήκουν στις 'νότιου φωνηεντισμού' κυκλαδικές ποικιλίες, ενώ, κατά τον Trudgill (2003), συμπεριλαμβάνονται στην ομάδα των βορείων Κυκλάδων βάσει των φωνολογικών φαινομένων που παρουσιάζουν. Το ΙΑΝ αποκλίνει από τα ιδιώματα των υπόλοιπων χωριών της Νάξου καθώς και από την *Κοινή Νέα Ελληνική* (στο εξής ΚΝΕ) σε όλα τα γραμματικά επίπεδα και στο λεξιλόγιο (Οικονομίδης 1952: 257, Ζευγώλης 2006^β: 32, Ξεφτέρη 2009: 255-6). Αυτό που διαφοροποιεί το ΙΑΝ από τα υπόλοιπα ναξιώτικα ιδιώματα είναι ότι εμφανίζει αρκετά κοινά στοιχεία με τα ιδιώματα της Κρήτης, και ιδιαίτερα με το δυτικό (Σιγάλας 1949, Οικονομίδης 1952, Ζευγώλης 1998, Κοντοσόπουλος 2001, Ξεφτέρη 2009).

Το *ιδίωμα της Δυτικής Κρήτης* (στο εξής ΙΔΚ) τυπικά συμπίπτει με τους νομούς Ρεθύμνου και Χανίων. Μεταξύ των κοινών χαρακτηριστικών που μοιράζεται με το ΙΑΝ ξεχωρίζουν τα φωνολογικά, όπως η ουρανικοποίηση και η προστριβοποίηση των υπερωικών συμφώνων, π.χ. η πραγμάτωση του /k/ ως [te] πριν από τα πρόσθια φωνήεντα /i/ και /e/ ([tɛ́ɪnima] [tɛ́ɪnima] 'κίνημα'), η αφομοίωση του τρόπου άρθρωσης σε συμφωνικό σύμπλεγμα [-τριβόμενο] [+τριβόμενο], π.χ. [mátɕa] [máθɕa] 'μάτια' κ.ά. Πρόσφατα, η μελέτη των Νικολού et al. (2016) έφερε στο φως μία ακόμη αξιοπρόσε-

χτη φωνολογική ομοιότητα των δύο διαλεκτικών ποικιλιών ενισχύοντας τη στενή γλωσσική τους σχέση. Στο ΙΑΝ, όπως και στο ΙΔΚ (Kappa & Vergis 2011, Lengieris et al. 2014), απαντά συστηματικά το φαινόμενο της αλλοφωνικής πραγμάτωσης του /l/ ως ανακεκαμμένου προσεγγιστικού [ɭ] σε περιβάλλον πριν από οπίσθια φωνήεντα, π.χ. [kókala] [kókaka] ‘κόκαλα’.

Γλωσσικές ομοιότητες, όπως οι παραπάνω, ενισχύουν την υπόθεση περί *κυκλαδοκρητικής γλωσσικής συγγένειας*, η οποία, σύμφωνα με τον Κοντοσόπουλο (2001: 57), είναι ιδιαίτερα εμφανής σε ορισμένα νησιά των Κυκλάδων, όπως η Νάξος. Το ζήτημα που τίθεται προς διερεύνηση σε αυτή την εργασία είναι κατά πόσο οι υπό εξέταση ποικιλίες –πέρα από τις φωνολογικές τους ομοιότητες– εμφανίζουν σημεία σύγκλισης και σε επίπεδο σύνθεσης λέξεων. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα μπορεί να δοθεί μόνο μέσω της συγκριτικής θεώρησης των δομών σύνθεσης που απαντούν στο ΙΑΝ και στο ΙΔΚ.

3. Μεθοδολογία συλλογής και οργάνωσης του διαλεκτικού υλικού

Τα διαλεκτικά σύνθετα προέρχονται από τη συγκέντρωση και αποδελτίωση γραπτού, κατά κύριο λόγο, γλωσσικού υλικού. Ειδικά σε ό,τι αφορά το ΙΑΝ, αξιοποιήθηκε και προφορικό διαλεκτικό υλικό από ηχογραφημένες συνεντεύξεις. Πιο συγκεκριμένα, οι πηγές των δεδομένων μας είναι οι εξής:

- i) Πρωτογενείς γραπτές πηγές, όπως λαογραφικά βιβλία στα οποία περιλαμβάνονται παροιμίες, τραγούδια και διάφορα κείμενα προφορικής παράδοσης (Ζευγώλης 2006^α, Σφυρόερας 1984, Πολυκρέτης 2008).
- ii) Δευτερογενείς γραπτές πηγές, όπως το διαλεκτικό λεξικό του Ξανθινάκη (2005) για το ΙΔΚ και γραμματικές περιγραφές του ΙΑΝ (Οικονομίδης 1952, Ζευγώλης 2006^β, Τσουκνίδας 1994).
- iii) Προφορικά δεδομένα που προέρχονται από ηχογραφήσεις έρευνας πεδίου που διενεργήθηκε στ’ Απεράθου Νάξου το καλοκαίρι του 2013 από τη δεύτερη συγγραφέα του άρθρου.

Με βάση το υλικό που συλλέχθηκε, συγκροτήθηκε ένα corpus 2000 μονολεκτικών σύνθετων λέξεων (1300 από το ΙΔΚ και 700 από το ΙΑΝ). Αρχικά, το υλικό ταξινομήθηκε ανά γλωσσική ποικιλία και αλφαβητικά. Στη συνέχεια, τα σύνθετα κατηγορι-

οποιήθηκαν σύμφωνα με τις εξής παραμέτρους: (α) τη γραμματική κατηγορία στην οποία ανήκουν, (β) τη μορφολογική δομή, (γ) την ενδο/εξωκεντρικότητα και (δ) τη σχέση μεταξύ των συνθετικών όρων. Ένα δείγμα του corpus από το διαλεκτικό υλικό του ΙΑΝ παρατίθεται στο γράφημα 1.

Η συστηματοποίηση και η ταξινόμηση των διαλεκτικών συνθέτων κρίθηκε αναγκαία, καθώς επιτρέπει την ανίχνευση των ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στις δύο ποικιλίες. Με το θέμα αυτό θα ασχοληθούμε διεξοδικά στην επόμενη ενότητα.

4. Είδη συνθέτων στην κυκλαδοκρητική διαλεκτική ομάδα

Η σύνθεση αποτελεί έναν βασικό μορφολογικό μηχανισμό που διαθέτουν οι γλώσσες για τον σχηματισμό νέων λέξεων. Πρόκειται για τη διαδικασία συνένωσης δύο λεξικών μορφημάτων που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας νέας –μορφολογικά πολύπλοκης– λεξικής μονάδας. Τόσο στην ΚΝΕ όσο και σε διαλεκτικό επίπεδο η σύνθεση αποτελεί μια σημαντική ενδογλωσσική πηγή για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου. Όπως παρατηρεί η Giannoulorouli (2006), η σύνθεση έχει πιο ισχυρή παρουσία στις διαλέκτους της νοτιοελλαδικής ζώνης συγκριτικά με εκείνες που ανήκουν στη βόρεια ομάδα.

ΣΥΝΘΕΤΗ ΛΕΞΗ	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ	ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΔΟΜΗ	ΕΝΔΟ/ΕΞΩΚΕΝΤΡΙΚΟΤΗΤΑ	ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
1 βασινοβγασιό, το	η ενέργεια του "μπασινοβγαίνω"	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ	ΘΕΜΑ-ΘΕΜΑ	ΕΠΙΚΕΝΤΡΙΚΟ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΟ
2 βαλοδαχτιόλυδο, το	{με μειωτική σημασία} το παλιολαχτιόλυδο	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ	ΘΕΜΑ-ΘΕΜΑ	ΕΠΙΚΕΝΤΡΙΚΟ	ΠΡΟΣΔΙΟΡΑΣΤΙΚΟ
3 βαυκοκομόδενα, τα	κουδούνα που έχουν σχήμα μετό (βούεας και κουδουνού)	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ	ΘΕΜΑ-ΘΕΜΑ	ΕΠΙΚΕΝΤΡΙΚΟ	ΠΡΟΣΔΙΟΡΑΣΤΙΚΟ
4 βρακωνοέρι, η	η ζυλά (κατοίκα) που έχει κίρατα στραμμένα προς τα πάνω και η άκρη των κεράτων κλίνει προς τα κάτω	ΕΠΙΘΕΤΟ	ΘΕΜΑ-ΘΕΜΑ	ΕΠΙΚΕΝΤΡΙΚΟ	ΠΡΟΣΔΙΟΡΑΣΤΙΚΟ
5 δαβουροβύζης, ο / δαβουροβύζι, η	αυτό/-ή που του/της πρήστησαν και "έπασαν" τα βυζιά (πρβ. αυτό που συμβαίνει στις κατοίκες), που νταμπουράστηκαν τα βυζιά του/της (ως κατάρα) αυτός/-ή που μακάρι να του/της πρήστούν και να "τάσουν" τα βυζιά, αυτό/-ή που μακάρι να νταμπουραστούν τα βυζιά του/της	ΕΠΙΘΕΤΟ	ΘΕΜΑ-ΘΕΜΑ	ΕΠΙΚΕΝΤΡΙΚΟ	ΠΡΟΣΔΙΟΡΑΣΤΙΚΟ
6					

Γράφημα 1 | Δείγμα διαλεκτικού υλικού από το ΙΑΝ.

Επίσης, οι νοτιοελλαδικές διάλεκτοι, σύμφωνα με τα πορίσματα πρόσφατων μελετών (Ανδρέου & Κολιοπούλου 2011, Ralli & Andreou 2012, Νικολού et al. 2014), παρουσιάζουν πληθώρα σύνθετων δομών που είτε δεν απαντούν είτε είναι λιγότερο παραγωγικές στην ΚΝΕ. Η εμπλοκή της σύνθεσης στη δημιουργία νέων λέξεων είναι επίσης εμφανής στην κυκλαδοκρητική ομάδα, όπως θα δούμε στις ενότητες που ακολουθούν.

4.1 Δομικά σχήματα σύνθετων λέξεων

Στο ΙΑΝ και ΙΔΚ, όπως και στην ΚΝΕ, τα συστατικά που μετέχουν στη σύνθεση μπορεί να είναι είτε ένα δεσμευμένο στοιχείο, δηλ. ένα θέμα, είτε μια πλήρης λέξη. Οι περισσότεροι μελετητές¹ που έχουν ασχοληθεί με τη σύνθεση στην ΚΝΕ διακρίνουν δύο διαφορετικά είδη μονολεκτικής σύνθεσης από άποψη δομής: [θέμα-θέμα] και [θέμα-λέξη]. Οι ίδιοι τύποι σύνθεσης απαντούν και στις υπό εξέταση ποικιλίες:

(1)	[θέμα-θέμα]	
α.	χρυσ-ο-μάντηλ-ο	(ΙΑΝ)
	‘το χρυσό μαντήλι’	
β.	μον-ο-χερ-ιά	(ΙΔΚ)
	‘το περιεχόμενο μιας χούφτας’	
(2)	[θέμα-λέξη]	
α.	κεφαλ-ο-βοσκός	(ΙΑΝ)
	‘ο βοσκός που έχει μεγάλο κοπάδι’	
β.	γεροντ-ο-προβατίνα	(ΙΔΚ)
	‘η γερασμένη προβατίνα’	

Τα σύνθετα στο (1) σχηματίζονται με τη συνένωση δύο θεμάτων. Η σύνθετη βάση συνδυάζεται με ένα κλιτικό επίθημα για την απόδοση των χαρακτηριστικών της κλίσης (αριθμού, πτώσης, κλιτικής τάξης) ή με ένα παραγωγικό επίθημα, όπως το *-ιά* (1β). Η δομή σύνθεσης στο (2) προκύπτει από την προσκόλληση ενός θέματος σε μια ήδη σχηματισμένη μορφολογικά λέξη.

¹ Βλ. Ralli (1992), Drachman & Malikouti–Drachman (1994), Nespouk & Ralli (1996), Revithiadou (1997), Νικολού (2003, 2008), Ράλλη (2005, 2007), Ralli (2013), μ.ά.

Βασικό γνώρισμα των σύνθετων σχηματισμών που περιλαμβάνουν θέμα στο πρώτο τους συστατικό είναι η παρουσία του συνδετικού φωνήεντος $-o^{-2}$ που ενώνει τα συνθετικά μέρη. Σε αντίθεση, όμως, με ό,τι συμβαίνει στα σύνθετα του ΙΑΝ και της ΚΝΕ, είναι αξιοσημείωτο ότι στο ΙΔΚ το συνδετικό φωνήεν εμφανίζεται ακόμα και όταν το πρώτο συνθετικό είναι άκλιτη λέξη, και συγκεκριμένα μετά από το επίρρημα *πολύ*³:

- (3) α. *πολι-ο-καιρίζω* < *πολύ καιρ(ός) -ίζω* (ΙΔΚ)
 ‘διαρκώ πολύ χρόνο’
 β. *πολι-ο-ξανοίγω* < *πολύ ξανοίγω* (ΙΔΚ)
 ‘συχνοκοιτάζω’

4.2 Ενδο- / εξωκεντρικότητα

Η ιδιότητα της ενδο-/εξωκεντρικότητας που χαρακτηρίζει τις σύνθετες λέξεις είναι άμεσα συνυφασμένη με την έννοια της κεφαλής, του στοιχείου δηλ. που προσδίδει στον σύνθετο σχηματισμό τη σημασία και τα κατηγοριακά και μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά του (Scalise & Fábregas 2010). Διαμορφώνονται, λοιπόν, δύο είδη συνθέτων, ανάλογα με το εάν η κεφαλή αποτελεί ή όχι μέρος της εσωτερικής τους δομής: τα ενδοκεντρικά (η κεφαλή βρίσκεται εντός της δομής) και τα εξωκεντρικά (η κεφαλή βρίσκεται εκτός της δομής).

Η κεφαλή στα ενδοκεντρικά σύνθετα που παρουσιάζονται στο (4), όπως και στην ΚΝΕ (βλ. Ράλλη 2007), βρίσκεται στα δεξιά της δομής. Για παράδειγμα, το σύνθετο *χοχλιδότοπος* στο (4α) κληρονομεί τις βασικές γραμματικές και σημασιολογικές του ιδιότητες από το δεξιό συστατικό *τόπος*.

- (4) α. *χοχλιδότοπος* < *χοχλι(ός) τόπος* (ΙΔΚ)
 ‘μέρος στο οποίο υπάρχουν πολλοί χοχλιοί’ < ‘σαλιγκάρι’
 β. *κατώχραμο* < *κάτω χράμι* (ΙΑΝ)
 ‘το χράμι που βάζουν κάτω για να κοιμηθούν’ < ‘σεντόνι’

² Η *δείκτη σύνθεσης*, κατά τη Ράλλη (2005, 2007).

³ Ανάλογοι σύνθετοι σχηματισμοί όπως αυτοί στο (3) καταγράφονται επίσης στο κυκλαδικό ιδίωμα της Σύρου (βλ. Νικολού et al. 2014).

Από την άλλη, αν εξετάσουμε τη δομή ενός εξωκεντρικού συνθέτου, όπως το *μερμηγγομέσης*, θα διαπιστώσουμε ότι η μορφοσυντακτική κατηγορία στην οποία ανήκει, δηλ. του επιθέτου, δεν καθορίζεται από αυτή του δεύτερου συστατικού (δηλ. από το ουσιαστικό *μέση*). Επιπλέον, η οντότητα στην οποία αναφέρονται τα εξωκεντρικά σύνθετα δεν είναι κανένα από τα δύο συνθετικά που τα συναποτελούν. Έτσι, η λέξη *μερμηγγομέσης* δεν παραπέμπει στη *μέση του μυρμηγκιού*, αλλά χαρακτηρίζει αυτόν *‘που έχει λεπτή μέση σαν του μυρμηγκιού’*. Τα εξωκεντρικά σύνθετα αφορούν χαρακτηριστικά ανθρώπων και ζώων (κυρίως αιγοπροβάτων) και συχνά χρησιμοποιούνται με μεταφορική σημασία, όπως το *χουμαδοκέφαλος*. Παρακάτω δίνονται κάποια αντιπροσωπευτικά παραδείγματα εξωκεντρικών δομών.

(5) α.	χουμαδοκέφαλος
‘κουφιοκέφαλος,
ελαφρόμυαλος,
ανόητος’	<	χουμάς
‘το υγρό που
στραγγίζει κατά την
παρασκευή τυριού’	κεφάλ(ι)	(ΙΔΚ)
β.	μερμηγγομέσης
‘αυτός του οποίου η
μέση είναι λεπτή όπως
του μυρμηγκιού’	<	μερμήγκ(ι)	μέσ(η)	(ΙΔΚ)
γ.	πολυένης
‘αυτός που έχει
πολλά γένια’	<	πολύ	(γ)έν(ια)	(ΙΑΝ)
δ.	στραβοκέρα
‘αυτή (δηλ. η κατσίκια)
που έχει στραβά κέρατα’	<	στραβ(ό)	κέρ(ας)	(ΙΑΝ)

Από τα δεδομένα που πραγματευτήκαμε προκύπτει ότι το ΙΔΚ και το ΙΑΝ είναι ιδιαίτερα πλούσια σε εξωκεντρικές σύνθετες δομές, σε αντίθεση με την ΚΝΕ [βλ. τη συζήτηση στη Ralli (2013) σχετικά με την υψηλή παραγωγικότητα των εξωκεντρικών δομών στις νεοελληνικές διαλέκτους]. Αξίζει να αναφερθούμε επίσης στους ονοματικούς σχηματισμούς με εξωκεντρικότητα, οι οποίοι περιέχουν ένα ρηματικό θέμα ως πρώτο συστατικό. Τα σύνθετα στο (6) έχουν δημιουργηθεί με βάση το αρχαιοπρεπές δομικό σχήμα [ρήμα ουσιαστικό], το οποίο δεν είναι πλέον παραγωγικό στην ΚΝΕ αλλά απαντά σε αρκετές διαλέκτους (βλ. Πάλλη 2007, Ralli 2013). Το συγκεκριμέ-

νο σχήμα σύνθεσης είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο και στις ρομανικές γλώσσες (Scalise, Fábregas & Forza 2009). Για τα εξωκεντρικά σύνθετα αυτού του τύπου έχουμε να παρατηρήσουμε ότι το ρηματικό θέμα που συμμετέχει στη σύνθεση εμφανίζεται με τη συνοπτική του τιμή (χασ- αντί *χαν-).

(6)	α.	χασνούσης
‘ανόητος, ονειροπαρμένος’	<	χασ-	νους	(ΙΔΚ)
	β.	ρεψόσκωτος
‘αυτός που (μακάρι) να ρέψει
το συκώτι του (κατάρα)’	<	ρεψ-	σ(υ)κώτ(ι)	(ΙΑΝ)

4.3 Σχέσεις μεταξύ των συνθετικών

Στο ΙΑΝ και ΙΔΚ διακρίνουμε τρία είδη συνθέτων με βάση το είδος της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ των συστατικών τους: παρατακτικά, προσδιοριστικά και υποτακτικά (ακολουθώντας την τριμερή διάκριση των Bisetto & Scalise 2005).

Τα σύνθετα στο (7) είναι παρατακτικά, καθώς τα συστατικά τους μέρη παρατίθενται χωρίς το ένα να προσδιορίζει το άλλο. Αποτελούνται από στοιχεία της ίδιας γραμματικής κατηγορίας, δηλαδή είναι συνδυασμοί δύο ουσιαστικών (7β), δύο ρημάτων (7α) και, λιγότερο συχνά, δύο επιθέτων (7γ). Από σημασιολογικής άποψης, τα σύνθετα που συνδέονται με σχέση παράταξης χαρακτηρίζονται από διαφάνεια, καθώς οι σημασίες τους προκύπτουν από το άθροισμα των σημασιών των επιμέρους συστατικών τους.

(7)	α.	λιαζοβρέχει
‘βρέχει και συγχρόνως
λιάζει’	<	λιάζ(ει)	βρέχει	(ΙΔΚ)
	β.	καϊκόβαρκες
‘καϊκια και βάρκες’	<	καϊκ(ια)	βάρκες	(ΙΑΝ)
	γ.	κοντόσγουρος
‘κοντός στο ύψος και
σγουρός (π.χ. το σιτάρι)’	<	κοντ(ός)	σγουρός	(ΙΑΝ)

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στο γεγονός ότι τα παρατακτικά σύνθετα που απαντούν στο corpus είναι στην πλειονότητά τους ονοματικά και ανήκουν, ως επί το πλείστον, στην κατηγορία των *pluralia tantum* ουσιαστικών. Τα σύνθετα που στερούνται ενικού αριθμού απαντούν και στα τρία γένη (π.χ. στο ΙΑΝ *αφεντοπαππούδες*⁴_{αρσ}, *μαουνόβαρκεσθηλ*, *βιολοντούμπακα*⁵_{ουδ}), σε αντίθεση με την ΚΝΕ όπου τα αντίστοιχα σύνθετα είναι κατά κύριο λόγο ουδέτερου γένους, π.χ. *γυναικόπαιδα*, *μαχαιροπίρουνα*, *αιγοπρόβατα* κτλ. (βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1996).

Στα προσδιοριστικά σύνθετα, από την άλλη, ο συνθετικοί όροι βρίσκονται σε σχέση προσδιορισμού μεταξύ τους. Στα ονοματικά προσδιοριστικά σύνθετα το προσδιορίζον στοιχείο είναι επίθετο (8β), ενώ στα ρηματικά είναι επίρρημα (8α):

(8)	α.	βαροπρουκίζω	<	βαρ(ιά)	προυκίζω	(ΙΑΚ)
		‘προικίζω πλουσιοπάροχα’			‘προικίζω’	
	β.	γλυκοκαρδιά	<	γλυκ(ιά)	καρδιά	(ΙΑΝ)
		‘η καρδιά που έχει γλυκά καρύδια’				

Τα υποτακτικά σύνθετα αποτελούνται από δύο συνθετικά μεταξύ των οποίων αναπτύσσεται μια συντακτική σχέση ρήματος-συμπληρώματος (Lieber 2009). Το δεύτερο συστατικό-κεφαλή είναι ρήμα (9β) ή ρηματικό παράγωγο (9α, γ), ενώ το πρώτο συστατικό λειτουργεί ως συμπλήρωμα της κεφαλής.

(9)	α.	χοχλιδομάζωμα	<	χοχλι(ός)	μάζωμα	(ΙΑΚ)
		‘το μάζεμα των χοχλιών’		‘σαλιγκάρι’		
	β.	οφαλοκόβγω	<	οφαλ(ός)	κόβγω	(ΙΑΚ)
		‘κόβω τον ομφάλιο λώρο νεογέννητου’				
	γ.	κοριοφάωμα	<	κορι(ός)	φά(γ)ωμα	(ΙΑΝ)
		‘το φάγωμα του κοριού’				

Τα υποτακτικά ενδοκεντρικά σύνθετα, όπως τα παραπάνω, αποτελούν μια αρκετά παραγωγική κατηγορία σύνθεσης. Όπως παρατηρεί ο Ανδριώτης (1956), η συχνότητα

4 Οι πατεράδες και οι παππούδες.

5 Τα βιολιά και τα ντουμπάκια (το ντουμπάκι είναι παραδοσιακό μουσικό όργανο των Κυκλάδων).

των συνθέτων με ορισματική δομή είναι μεγαλύτερη στις διαλέκτους των νησιωτικών περιοχών (ειδικά στην Κρήτη, τη Νάξο, την Κάρπαθο, την Ίμβρο κτλ.) σε σχέση με την ηπειρωτική Ελλάδα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ύπαρξη σχηματισμών με περισσότερα των δύο συνθετικών μελών. Πολλαπλές⁶ επαναδρομικές δομές απαντούν και στις δύο ποικιλίες, όπως μαρτυρούν τα δεδομένα στο (10). Τα δύο πρώτα συστατικά βρίσκονται σε παρατακτική σχέση μεταξύ τους, αλλά σε προσδιοριστική σχέση ως προς το τρίτο.

- (10) α. μαυροκακομοίρης < μαύρ(η) κακ(ή) μοίρ(α) (ΙΔΚ)
 ‘δύσμοιρος, δυστυχημένος’
- β. μαυρασπρομύτα < μαύρ(η) άσπρ(η) μύτ(η) (ΙΑΝ)
 ‘η μαύρη (κατσικά) που έχει άσπρο μπάλωμα στο πρόσωπο, κοντά στη μύτη’

4.4 Βασικές γραμματικές κατηγορίες

Τα σύνθετα των υπό εξέταση ιδιωμάτων ανήκουν στις εξής γραμματικές κατηγορίες: ουσιαστικά (Ο), επίθετα (Ε) και ρήματα (Ρ), ενώ πολύ σπανιότερα απαντούν σύνθετα επιρρήματα (Επιρ). Τα παραδείγματα που ακολουθούν οργανώνονται ανάλογα με τη γραμματική κατηγορία τόσο των επιμέρους συστατικών όσο και των συνθέτων που παράγονται από τον συνδυασμό τους.

Τα σύνθετα ουσιαστικά περιλαμβάνουν σχηματισμούς με δομή [Ο Ο] (11), [Ε Ο] (12), [Επιρ Ο] (13) και [Αριθμ Ο] (14).

- (11) [Ο Ο]
- α. προυκοσέντονα < προύκ(α) σεντόνια (ΙΔΚ)
 ‘σεντόνια της προίκας’ ‘προίκα’
- β. βοσκοκόπελο < βοσκ(ός) κοπέλ(ι) (ΙΑΝ)
 ‘νεαρός βοσκός’ ‘νεαρό αγόρι’

6 Μια περίπτωση εκτεταμένης δομής εγκιβωτισμένων θεμάτων εντοπίστηκε στο ΙΑΝ και αφορά το σύνθετο *διπλοχλιοσαρανταναθεμένος* ‘(ως κατάρια με επίταση) αυτός που μακάρι να είναι διπλές φορές - χίλιες φορές - σαράντα φορές καταραμένος’.

- (12) [E O]
- α. κοκκινάπιδο < κόκκιν(ο) απίδ(ι) (ΙΑΚ)
 ‘αχλάδι (απίδι) με χρώμα
 κοκκινωπό’
- β. πρωτοπαράσκευο < πρώτ(η) Παρασκευή (ΙΑΝ)
 ‘η πρώτη Παρασκευή (π.χ.
 του φεγγαριού)’
- (13) [Επιρ Ο]
- α. απανώγραμμα (το) < (α)πάνω γράμμα (ΙΑΚ)
 ‘το πάνω μέρος της επιστολής,
 η διεύθυνση’
- β. κατώχωρα (τα) < κάτω χωριά (ΙΑΝ)
 ‘τα κάτω χωριά της Νάξου (τα
 πεδινά), τα λιβαδοχώρια’
- (14) [Αριθ Ο]
- α. εφταπάδαο < εφτά παπάδ(ες) (ΙΑΚ)
 ‘αφορισμός που γίνεται από
 εφτά παπάδες’
- β. κατόλοα < (ε)κατ(ό) λόγ(ια) (ΙΑΝ)
 ‘τα εκατόλογα (δημοτικό
 ερωτικό τραγούδι)’

Αρκετά πιο περιορισμένα –σε σχέση με τα ουσιαστικά– είναι τα σύνθετα που ανήκουν στην κατηγορία του επιθέτου. Στα δεδομένα μας εμφανίζονται ως συνδυασμοί δύο επιθέτων (15), ουσιαστικού και επιθέτου (16), επιρρήματος και επιθέτου (17) και, σε μικρότερη κλίμακα, αριθμητικού και επιθέτου (18).

- (15) [E E]
- α. μαυροσκότεινος < μαύρ(ος) σκοτεινός (ΙΑΚ)
 ‘δύσμοιρος, δυστυχής’
- β. χρουσοπράσινος < χρουσ(ός) πράσινος (ΙΑΝ)
 ‘χρυσός και πράσινος’

- (16) [Ο Ε]
- α. μυαλοκομμένος < μυαλ(ό) κομμένος (ΙΔΚ)
 ‘αυτός του οποίου το μυαλό
 είναι «χαλασμένο»’
- β. αγγελοχτυπημένος < άγγελ(ος) χτυπημένος (ΙΑΝ)
 ‘αυτός που τον χτύπησε
 ο άγγελος του θανάτου
 (Χάρος)’
- (17) [Επιρ Ε]
- α. κακογραμμένος < κακ(ά) γραμμένος (ΙΔΚ)
 ‘άτυχος, δυστυχής’
- β. αδικολαβωμένος < άδικ(α) λαβωμένος (ΙΑΝ)
 ‘αυτός που λαβώθηκε άδικα’
- (18) [Αριθ Ε]
- α. φταμόναχος < (ε)φτά μοναχός (ΙΔΚ)
 ‘ολομόναχος’
- β. χιλιοτρύπητος < χίλι(α) τρυπητός (ΙΑΝ)
 ‘χιλιοτρυπημένος’

Τα σύνθετα ρήματα έχουν σημαντική παρουσία στα διαλεκτικά δεδομένα. Για τον σχηματισμό τους συνδυάζονται στοιχεία που ανήκουν στις κατηγορίες του ρήματος, του ουσιαστικού, του επιρρήματος ή του αριθμητικού. Στο (19) παρουσιάζονται παρατακτικά σύνθετα που δομούνται από δύο ρήματα. Μεγαλύτερη παραγωγικότητα εμφανίζουν οι ενδοκεντρικοί σχηματισμοί με πρώτο συστατικό ουσιαστικό (20) ή επίρρημα (21). Τα ρηματικά σύνθετα είναι, επίσης, πιθανό να προσδιορίζονται από αριθμητικά (22).

- (19) [Ρ Ρ]
- α. παιχνογαέρνω < πχαίν(ω) γαέρνω (ΙΔΚ)
 ‘πηγαινοέρχομαι’ ‘πηγαίνω’ ‘επιστρέφω’
- β. πααινοφέρνω < πααίν(ω) φέρνω (ΙΑΝ)
 ‘πηγαينوφέρνω’ ‘πηγαίνω’

- (20) [O P]
- α. κλαδοκόβγω < κλαδ(ιά) κόβγω (ΙΔΚ)
 ‘κόβω κλαδιά δέντρων’
- β. λιομαζώνω < λι(ε)ς μαζώνω (ΙΑΝ)
 ‘μαζεύω ελιές’
- (21) [Επιρ P]
- α. μπροσπηδώνω < (ε)μπρός πηδώνω (ΙΔΚ)
 ‘πηδώνω εμπρός από κάτι’
- β. καλομεγαλώνω < καλ(ά) μεγαλώνω (ΙΑΝ)
 ‘ανατρέφω καλά’
- (22) [Αριθ P]
- α. χιλιοντουσουντίζω < χίλι(α) ντουσουντίζω (ΙΔΚ)
 ‘σκέφτομαι κάτι χίλιες φορές’
- β. ντριπηδώνω < τρι(ς) πηδώνω (ΙΑΝ)
 ‘πηδώνω πολύ ψηλά’

Σε αντιπαραβολή με τα παραπάνω ενδοκεντρικά σύνθετα, στα δεδομένα μας παρατηρούμε μια ιδιόζουσα αλλά και αρκετά παραγωγική κατηγορία ρηματικών συνθέτων. Πρόκειται για ρήματα που έχουν δημιουργηθεί μέσω της προσθήκης ενός παραγωγικού επιθήματος σε μια ήδη σχηματισμένη σύνθετη βάση. Ως επακόλουθο του ιδιαίτερου τρόπου σχηματισμού τους –κατά τον οποίο η παραγωγική επιθηματοποίηση έπεται της σύνθεσης–, οι εν λόγω ρηματικές κατασκευές στερούνται κεφαλής, καθώς το δεύτερο συνθετικό δεν έχει την υπόσταση ολοκληρωμένης λέξης. Τα ακόλουθα δεδομένα είναι ενδεικτικά.

- (23) α. [[στραβομασελ]-ιάζω] *μασελιάζω (ΙΔΚ)
 ‘στραβώνει η μασέλα μου’
- β. [[ξεροβορ]-ίζει] *βορίζει (ΙΔΚ)
 ‘φυσά ξερός (παγερός) βοριάς’
- γ. [[αχαμνοκαιρ]-ίζει] *καιρίζει (ΙΑΝ)
 ‘γυρίζει νοτιάς’

Οι δομές στο (23) αποκαλύπτουν τον υψηλό βαθμό *συνθετότητας* (syntheticity) που διέπει τις υπό εξέταση ποικιλίες, καθώς παρατηρούμε ότι μια φράση της ΚΝΕ αντιστοιχεί σε μια σύνθετη λέξη στο ΙΔΚ και ΙΑΝ. Για παράδειγμα, η φράση *φυσά ξερός βοριάς* αποδίδεται με το σύνθετο ρήμα *ξεροβορίζει*.

Τέλος, όσον αφορά τα σύνθετα επιρρήματα, διαπιστώνουμε ότι η δημιουργία τους συνιστά περιθωριακό φαινόμενο, καθώς στο corpus σημειώνονται μόλις δύο καταγραφές αυτού του τύπου συνθέτων, μία από κάθε διαλεκτική ποικιλία.

- (24) α. μεσόστρατα < μέσ(ο) στράτ(α) (ΙΔΚ)
 ‘στο μισό της διαδρομής’
 β. ξώλαμπρα < (έ)ξω Λαμπρ(ή) (ΙΑΝ)
 ‘μετά το Πάσχα’

4.5 Φωνολογική δομή και τονισμός

Τα υπό εξέταση σύνθετα, όπως αντίστοιχα και της ΚΝΕ, δεν παρουσιάζουν ομοιομορφία ως προς τη θέση του τόνου. Τα διαφορετικά τονικά σχήματα που εμφανίζουν καθορίζονται από τη δομική τους σύσταση.

Τα σύνθετα [θέμα-θέμα] τονίζονται συνήθως στην προπαραλήγουσα (25α), εκτός και εάν στη δομή υπάρχει κάποιο παραγωγικό επίθημα που φέρει εγγενείς τονικές ιδιότητες (π.χ. *-ιά*), οπότε και έλκει τον τόνο (π.χ. *βαροψυχιά*). Από προσωδιακή άποψη, τα σύνθετα αυτής της κατηγορίας οργανώνονται σε μία φωνολογική λέξη. Όπως καταδεικνύουν τα δεδομένα στο (25), υπάρχει ισομορφισμός ανάμεσα στη μορφολογική και τη φωνολογική δομή.

- (25) α. [βοσκοκόπελο]_{ΜΛ} [voskokópele]_{ΦΛ} (ΙΑΝ)
 β. [βαροψυχιά]_{ΜΛ} [varopsiçá]_{ΦΛ} (ΙΔΚ)
 ‘μεγάλη λύπη’

Τα σύνθετα [θέμα-λέξη] τονίζονται είτε στη συλλαβή που φέρει τόνο το δεύτερο συστατικό τους (π.χ. *βοσκός*) (26α) είτε στην προπαραλήγουσα⁷ (26β). Όσα τονίζονται στην

7 Για μια διαφορετική ανάλυση βλ. Nespor & Ralli (1996), σύμφωνα με τις οποίες τα σύνθετα του τύπου *ζουριδότρυπα* κατατάσσονται σε εκείνα με μορφολογική δομή [θέμα-θέμα].

προπαρρηγόουσα σχηματίζουν μία φωνολογική λέξη, παρουσιάζουν δηλ. την ίδια φωνολογική συμπεριφορά με τα σύνθετα [θέμα-θέμα]. Από την άλλη πλευρά, τα σύνθετα που διατηρούν τον τόνο του δεύτερου συνθετικού οργανώνονται σε μια επαναδρομική φωνολογική λέξη (Νικολού 2008), δηλ. σε μια δομή που περιλαμβάνει τον εγκιβωτισμό της φωνολογικής λέξης του δεύτερου συστατικού μέσα σε μια εκτεταμένη φωνολογική λέξη. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα σύνθετα αυτής της κατηγορίας παρουσιάζουν όμοια μορφολογική δομή, αλλά διαφέρουν ως προς τη θέση του τόνου και τη φωνολογική δομή.

(26)	α.	[κεφαλο[βοσκός] _{ΜΛ}] _{ΜΛ}	[kefalo[voskós] _{ΦΛ}] _{ΦΛ}	(IAN)
	β.	[ζουριδό[τρυπα] _{ΜΛ}] _{ΜΛ}	[zuriðótripa] _{ΦΛ}	(ΙΑΚ)
		‘τρύπα στην οποία ζει η ζουρίδα (αλεπού)’		

5. Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία ασχοληθήκαμε με τα είδη των σύνθετων δομών που απαντούν στα ιδιώματα τ' Απεράθου Νάξου και της Δυτικής Κρήτης. Η αντιπαραβολική εξέταση των δεδομένων έφερε στο φως την ύπαρξη όμοιων σχημάτων σύνθεσης στις δύο ποικιλίες της Ελληνικής. Στις ομοιότητες συγκαταλέγονται η ποικιλία των συνθέτων όλων των γραμματικών κατηγοριών, η πληθώρα των εξωκεντρικών δομών, τα κοινά σχήματα παρατακτικών συνθέτων, με σαφή υπεροχή των ονοματικών. Ένα ακόμα σημείο τομής που ξεχώρισε είναι η έντονη μορφολογική πολυπλοκότητα των συνθέτων, η οποία είναι ιδιαίτερα εμφανής στις δομές (α) με πολλαπλή επαναδρομικότητα θεμάτων (π.χ. *μαυροκακομοίρης*) και (β) με εξωκεντρικά σύνθετα ρήματα (π.χ. *ξεροβορίζει*). Αξίζει, επίσης, να επισημάνουμε ότι και στις δύο ποικιλίες επιστρατεύεται η διαδικασία της σύνθεσης προκειμένου να εμπλουτιστεί το ποιμενικό λεξιλόγιο, το οποίο είναι αρκετά ευρύ και καλύπτει σημαντικό μέρος του λεξικού τους αποθέματος. Από την άλλη, ένα διαφοροποιητικό στοιχείο που προέκυψε αφορά την παρουσία του συνδετικού φωνήεντος. Είδαμε ότι στο ΙΔΚ το φωνήεν /-o-/ εμφανίζεται ακόμα και στην περίπτωση που το πρώτο συνθετικό είναι άκλιτη λέξη, σε αντίθεση με το ΙΑΝ και την ΚΝΕ.

Συμπερασματικά, ο μεγάλος βαθμός σύγκλισης που εμφανίζουν οι δύο νησιωτικές ποικιλίες ως προς τη σύνθεση νέων λέξεων ενισχύει την άποψη περί *κυκλαδοκρητικής* γλωσσικής ενότητας στη νότια περιοχή του Αιγαίου (Newton 1972, Κοντοσόπουλος

2001). Μια ενδιαφέρουσα κατεύθυνση για μελλοντική έρευνα είναι η συγκριτική εξέταση περισσότερων κυκλαδικών ποικιλιών με την κρητική, προκειμένου να καταστεί μια πιο ξεκάθαρη εικόνα ως προς τη δομική τους γειτνίαση.

Βιβλιογραφία

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Άννα. 1996. “Η Νεοελληνική Σύνθεση.” Στο Φώτης Καβουκόπουλος και Γεωργία Κατσιμαλή (επιμ.), *Ζητήματα Νεοελληνικής Γλώσσας: Διδακτική προσέγγιση*, 97–120. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Ανδρέου, Μάριος και Μαρία Κολιοπούλου. 2011. “Η Σύνθεση στην Κυπριακή και Καλύμνικη Διάλεκτο: Μια Πρώτη Συγκριτική Προσέγγιση.” *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 6:7–29. Αθήνα: Κέντρο Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων.
- Ανδριώτης, Νικόλαος. 1956. *Συμβολή στη Νεοελληνική Σύνθεση*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Bisetto, Antonietta, and Sergio Scalise. 2005. “The Classification of Compounds.” *Lingue e Linguaggio* 2:319–332.
- Drachman, Gaberell, and Angeliki Malikouti-Drachman. 1994. “Stress and Greek Compounding.” Στο Wolfgang U. Dressler, Martin Prinzhorn, and John R. Rennison (επιμ.), *Phonologica 1992: Proceedings of the 7th International Phonology Meeting*, 55–65.
- Ζευγώλης, Γεώργιος. 1998. *Έποικοι Κρητικοί στ’ Απεράθου της Νάξου*. Αθήνα.
- Ζευγώλης, Γεώργιος. 2006α. “Το Σύγχρονο Λαϊκό Τραγούδι στην Απείρανθο της Νάξου.” Στο Μ. Βαρδάνης κ.ά. (επιμ.), *Φιλολογικά και Λαογραφικά Μελετήματα*, 53–103. Αθήνα. Αρχικά δημοσιευμένο ως αυτοέκδοση (Αθήνα, 1937).
- Ζευγώλης, Γεώργιος. 2006β. “Γλωσσικά Φαινόμενα από τα Ιδιώματα της Νάξου.” Στο Μιχάλης Βαρδάνης κ.ά. (επιμ.), *Φιλολογικά και Λαογραφικά Μελετήματα*, 21–37. Αθήνα. Αρχικά δημοσιευμένο στο *Mélanges Octave et Melpo Merlier II* (Athènes, 1956).
- Giannouloupoulou, Giannoula. 2006. “Dialectological Research and Linguistic Theory: The Case of Compounding.” Στο Mark Janse, Brian Joseph, and Angela Ralli (επιμ.), *Proceedings of the 2nd International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory*,

68–82. Patras: University of Patras.

- Hadzidakis, George. 1892. *Einleitung in die Neugriechische Grammatik*. Leipzig: Breikopf und Hartel, Bibliothek Indogermanischer Grammatiken, 5.
- Kappa, Ioanna, and Nikos Vergis. 2011. “Delateralization and Retroflexion in the Cretan Dialect: A Case Study.” Στο Mark Janse, Brian Joseph, Angela Ralli, and Spyros Armosti (επιμ.), *Proceedings of the 3rd International Conference on Modern Greek Dialects and Linguistic Theory*, 37–47. Nicosia: Research Center of Kykkos Monastery.
- Κοντοσόπουλος, Νικόλαος, 2001. *Διάλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Lengeris, Angelos, Ioanna Kappa, Nitsa Paracheraki, and Kostandinos Sipitanos. 2014. “On the Phonetics and Phonology of Retroflexion in the (western) Cretan Dialect.” Στο George Kotzoglou et al. (επιμ.), *Selected Papers of the 11th International Conference on Greek Linguistics*, 874–883. Rhodes: University of the Aegean.
- Lieber, Rochelle 2009. “A Lexical Semantic Approach to Compounding.” Στο Rochelle Lieber, and Pavol Štekauer (επιμ.), *The Oxford Handbook of Compounding*, 78–104. Oxford: Oxford University Press.
- Nespor, Marina, and Angela Ralli. 1996. “Morphology-phonology Interface: Phonological Domains in Greek Compounds.” *The Linguistic Review* 13:357–382.
- Newton, Brian. 1972. *The Generative Interpretation of Dialect: A Study of Modern Greek Phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Νικολού, Καλομοίρα. 2003. “Μορφολογική και Φωνολογική Ανάλυση των Μονολεκτικών Σύνθετων Λέξεων της Ελληνικής.” Πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου: Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών.
- Νικολού, Καλομοίρα. 2008. “Η Φωνολογική Λέξη στην Ελληνική και η Σύγκρισή της με την Αραβική: Πορίσματα και Εφαρμογές.” Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Νικολού, Καλομοίρα, Μαρία Ξεφτέρη, Παναγιώτα Γκουτζηγιάνη, και Μαρία Παπουτσάκη. 2014. “Η Σύνθεση στα Κυκλαδικά Ιδιώματα: Μια πρώτη προσέγγιση.” Στο G. Kotzoglou et al. (επιμ.), *Selected Papers of the 11th International Conference on Greek Linguistics*, 1208–1225. Rhodes: University of the Aegean.
- Nikolou, Kalomoira, Angelos Lengeris, and Maria Xeferi. 2016. “Retroflexion of /l/ in Modern Greek Dialects: The Case of Aperathou (Naxos) Dialect.” Στο Angela Ralli, Nikos Koutsoukos, and Stavros Bompolas (επιμ.), *Proceedings of the 6th International Conference on Modern Greek Dialects and Linguistic Theory*, 126–133. Patras: University of Patras.

- Ξανθινάκης, Αντώνιος. 2005. *Λεξικό: Ερμηνευτικό και ετυμολογικό του δυτικοκρητικού γλωσσικού ιδιώματος*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Ξεφτέρη, Μαρία. 2009. “Κοινωνιογλωσσική Προσέγγιση του Ιδιώματος τ’ Απεράθου Νάξου (όπως διατηρείται στην Αθήνα).” Στο Νίκος Λαβίδας, Ελισάβετ Νουχουτίδου κ.ά. (επιμ.), Πρακτικά 4^{ης} Συνάντησης Μεταπτυχιακών Φοιτητών του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1-3 Ιουνίου 2007), 251–260. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Οικονομίδης, Δημήτριος. 1952. “Περί του Γλωσσικού Ιδιώματος Απειράνθου Νάξου.” *Αθηνά* 56:215–275. Αθήνα: Η εν Αθήναις Επιστημονική Εταιρεία.
- Πολυκρέτης, Στέφανος. 2008. *Η Απειράνθος Νάξου μέσα απ’ τα Τραγούδια του Λαού της*. Αθήνα.
- Ράλλη, Αγγελική. 2005. *Μορφολογία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ράλλη, Αγγελική. 2007. *Η Σύνθεση Λέξεων: Διαγλωσσική Μορφολογική Προσέγγιση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ralli, Angela. 1992. “Compounds in Modern Greek.” In *Rivista di Linguistica* 4(1): 143–174.
- Ralli, Angela. 2013. *Compounding in Modern Greek*. Springer.
- Ralli, Angela, and Marios Andreou. 2012. “Revisiting Exocentricity in Compounding: Evidence from Greek and Cypriot Greek.” Στο Ferenc Kiefer, Maria Ladani, and Peter Siptar (επιμ.), *Current Issues in Morphological Theory*, 65–82. Amsterdam: John Benjamins.
- Revithiadou, Anthi. 1997. “Prosodic Domains in Greek Compounding.” Στο Gaberell Drachman, Angeliki Malikouti-Drachman, John Fykias, and Cila Klidi (επιμ.), *Proceedings of the 2nd International Conference on Greek Linguistics*, 107–116. Salzburg: W. Neugebauer Verlag GmbH Graz.
- Scalise, Sergio, Antonio Fábregas, and Francesca Forza. 2009. “Exocentricity in Compounding.” *Gengo Kenkyu* 135:49–84.
- Scalise, Sergio, and Antonio Fábregas. 2010. “The Head in Compounding.” Στο Sergio Scalise, and Irene Vogel (επιμ.), *Cross-Disciplinary Issues in Compounding*, 109–126. Amsterdam: John Benjamins.
- Σιγάλας, Αντώνιος. 1949. “Γλωσσικά Ιδιώματα και Εποικισμοί της Νάξου.” *Ναξιακόν Αρχεῖον* 15:192–216.
- Σφυρόερας, Νίκος. 1984. *Δημοτικά Τραγούδια από τ’ Απεράθου της Νάξου*. Αθήνα: Απεραθίτικος Σύλλογος Νάξου.
- Trudgill, Peter. 2003. “Modern Greek dialects: A Preliminary Classification.” *Journal of Greek Linguistics* 4:45–64.
- Τσουκνίδας, Γεώργιος. 1994. “Ρηματικά Ουσιαστικά στο Ιδίωμα της Απυράνθου.” Στο Ι. Προμπονάς και Στέφ. Ψαρράς (επιμ.), Πρακτικά του Α’ Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος διά μέσου των αιώνων» (Φιλώτι, 3-6 Σεπτεμβρίου 1992), 961–976. Αθήνα.